

ความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

Species Diversity of Vascular Plants in Ban Hin Hao Community Forest, Ban Fang District, Khon Kaen Province

วรชาติ โตแก้ว*, นวพรรษ ผลดี

Worachat Tokaew*, Nawaphat Poldee

Received: 19 July 2017; Accepted: 5 October 2017

บทคัดย่อ

ศึกษาความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยวิธีกำหนดเส้นทาง (line transect) ตามแนวยาวของป่าชุมชนระยะทาง 1 กิโลเมตร จำนวน 4 เส้นทาง ดำเนินการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 ถึงกันยายน พ.ศ. 2559 พบพืชทั้งหมด 61 วงศ์ 159 สกุล 202 ชนิด จำแนกเป็นพืชกลุ่มเฟิร์น 1 ชนิด พืชเมล็ดเปลือย 1 ชนิด พืชมีดอกกลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 170 ชนิด และพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 30 ชนิด ในจำนวนนี้เป็นพืชต่างถิ่น 11 ชนิด พืชหายากของไทย 2 ชนิด ได้แก่ กระตือขาว (*Globba laeta*) และสัตถุณี (*Iphigenia indica*) พืชเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ 1 ชนิด คือปรงป่า (*Cycas siamensis*) และเป็นพืชถิ่นเดียวของประเทศไทย 1 ชนิด คือ *Dimetra craibiana*

คำสำคัญ: ความหลากหลายชนิด พืชต่างถิ่น พืชหายาก พืชเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ พืชถิ่นเดียว

Abstract

Species diversity of vascular plants in Ban Hin Hao community forest, Ban Fang district, Khon Kaen province was investigated between October 2015 and September 2016. Plants were surveyed by using line transect methods. Four 1 km line transects were applied for sampling and collecting specimens. Two hundred and two species, belonging to 159 genera and 61 families were identified. The plants were classified as one fern, one gymnosperm, 170 dicotyledonous and 30 monocotyledonous plants. Eleven alien species of vascular plants were found in the area. *Globba laeta* and *Iphigenia indica* are rare in Thailand, *Cycas siamensis* is a vulnerable plant, and *Dimetra craibiana* is endemic to Thailand.

Keywords: species diversity, alien plant, rare plant, vulnerable plant, endemic plant

บทนำ

ป่าชุมชนบ้านหินฮาว หมู่บ้านหินฮาว (หมู่ 4) ตำบลโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นเป็นป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ 500 ไร่ มีกระบวนการจัดการและการฟื้นฟูป่า และเข้าสู่โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ในปี พ.ศ. 2558 พื้นที่ป่าเป็นที่ราบเชิงเขา สังคมพืชโดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรัง พรรณไม้ส่วนใหญ่ที่พบ ได้แก่ กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A.

Benn.) แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*S. siamensis* Miq.) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) เหียง (*D. obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) และมะกอกเกลื้อน (*Canarium subulatum* Guillaumin) เป็นต้น¹ พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ระหว่างป่าที่สมบูรณ์สองฝั่งของอุทยานแห่งชาติน้ำพองจังหวัดขอนแก่น มีไม้ต้นที่

¹ อาจารย์, สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จ.มหาสารคาม 44000

¹ Lecturer, Division of Biology, Faculty of Science and Technology, Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham 44000

* Corresponding author: totaew9@gmail.com

สำคัญทางเศรษฐกิจหลายชนิด เช่น ตะเคียนทอง (*Hopea odorata* Roxb.) ประดู่ พะยุง (*Dalbergia cochinchinensis* Pierre) พะยอม (*S. roxburghii* G. Don) มะค่าแต้ (*Sindora siamensis* Teysm. ex Miq.) มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa* (Kurz) Craib) และเหียง เป็นต้น² และมีพื้นที่อนุรักษ์อีก 2 แห่งที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง คือ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โคกภูตาคา อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการรายงานพบเปราะใบใหญ่ (*Kaempferia grandifolia* Saensouk & Jenjitt.) พืชถิ่นเดียวและพืชหายากของประเทศไทย³ และนอกจากนี้ยังพบหญ้าดอกกล้าโพง (*Centranthera siamensis* T. Yamaz.) และมะพลับเจ้าคุณ (*Diospyros winitii* Fletcher) ซึ่งเป็นพืชถิ่นเดียวของประเทศไทยในพื้นที่หนึ่งคืออุทยานแห่งชาติภูเวียงด้วยเช่นกัน⁴ แม้พื้นที่ป่าชุมชนบ้านหินฮาวจะมีขนาดเล็กกว่าพื้นที่อนุรักษ์ในบริเวณใกล้เคียงแต่เป็นสังคมพืชที่สำคัญเนื่องจากตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยซึ่งส่งผลดีต่อความหลากหลายทางชีวภาพของนิเวศป่าชุมชนและป่าขนาดเล็กอันได้รับการแพร่กระจายแหล่งพันธุกรรมจากพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้เคียงนอกจากนี้ มีรายงานพบพืชต่างถิ่นกระจายพันธุ์เข้าสู่บริเวณพื้นที่ป่าอนุรักษ์⁵⁻⁶ ซึ่งอาจกระทบต่อความหลากหลายของพืชพื้นเมืองในประเทศไทย นอกจากนี้ทรัพยากรจากป่าชุมชนยังสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากป่าเป็นแหล่งอาหารสำคัญ ได้แก่ พืชผักและผลไม้ น้ำผึ้ง เห็ด แมลงและสัตว์ต่างๆ พืชสมุนไพร และเชื้อเพลิง เป็นต้น⁷⁻¹¹ ปัจจัยที่ความสำคัญมากที่สุดในการจัดการป่าชุมชนคือการอนุรักษ์ทรัพยากร¹²

การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นข้อมูลสำคัญแต่ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านหินฮาวมีเพียงรายงานพืชบางชนิด¹ และเห็ดกินได้ในพื้นที่¹³ การศึกษาค้นคว้าจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์พืช เช่น พืชหายากและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ พืชถิ่นเดียวของประเทศไทย และพืชต่างถิ่นที่รุกรานพืชพื้นเมืองในพื้นที่ป่าชุมชน เป็นต้น การอนุรักษ์ทรัพยากร และการศึกษาด้านภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชของชุมชน เพื่อให้เห็นคุณค่าของป่าชุมชนต่อท้องถิ่นและเกิดการใช้ประโยชน์ป่าอย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการศึกษา

ศึกษาความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนบ้านหินฮาว หมู่บ้านหินฮาว หมู่ 4 ตำบลโนนฆ้อง

อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยวิธีกำหนดเส้นทาง (line transect) ตามแนวยาวของป่าชุมชนระยะทาง 1 กิโลเมตร จำนวน 4 เส้นทาง และสำรวจตามเส้นทางเก็บหาของป่าของชาวบ้านเพิ่มเติม ดำเนินการสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 – กันยายน พ.ศ. 2559 เก็บตัวอย่างพืชบางชนิดที่ยากต่อการตรวจสอบชนิดตามวิธีของก่องกานดา¹⁴ ระบุชนิดพืชที่สำรวจพบโดยใช้เอกสารด้านอนุกรมวิธาน เช่น พรรณพฤษชาติแห่งประเทศไทย (Flora of Thailand)¹⁵⁻²² วารสาร Thai Forest Bulletin (Botany)²³⁻²⁴ และหนังสือพรรณไม้ต่างๆ เช่น ปาล์มและปรงในป่าไทย²⁵ และไม้ต้นเมืองเหนือ²⁶ เป็นต้น บันทึกชื่อพื้นเมืองของพืชที่สำรวจพบ สำหรับชนิดที่ไม่มีชื่อใช้ชื่อตามรายชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2557)²⁷ และเก็บตัวอย่างไว้ที่สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผลการศึกษา

จากการสำรวจความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนบ้านหินฮาวพบพืชกลุ่มเฟิร์น 1 ชนิด คือ ย่านลิเภา (*Lygodium flexuosum* (L.) Sw.) พืชเมล็ดเปลือย 1 ชนิด คือ ปรงป่า (*Cycas siamensis* Miq.) พืชมีดอกกลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 170 ชนิดและพืชมีดอกกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 30 ชนิด รวมทั้งหมด 61 วงศ์ 159 สกุล 202 ชนิด (ตารางที่ 1; ภาพที่ 1 และ 2) ไม่สามารถระบุชื่อชนิดได้ 5 ชนิด ได้แก่ *Dioscoria* sp. (Dioscoriaceae), *Lepidagathis* sp. (Acanthaceae) และพืชในวงศ์เข็ม (Rubiaceae) บางชนิด ได้แก่ *Mitracarpus* sp. *Richardia* sp. และ *Spermacoce* sp. เป็นต้น วงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ วงศ์ถั่ว (Fabaceae) วงศ์เปล้า (Euphorbiaceae) วงศ์เข็ม (Rubiaceae) วงศ์ผักปลาบ (Commelinaceae) วงศ์ทานตะวัน (Asteraceae) วงศ์ตีนเป็ด (Apocynaceae) และวงศ์ปอ (Mavaceae) พบจำนวน 42, 14, 10, 8 และสามวงศ์สุดท้ายพบ 7 ชนิดเท่ากันตามลำดับ

ป่าชุมชนบ้านหินฮาวมีสังคมพืชแบบป่าเต็งรัง จำแนกพืชตามลักษณะวิสัยได้เป็น ไม้ต้น 57 ชนิด ชนิดที่พบได้มากและพบทั่วไปคือ เต็ง นอกจากนี้ยังพบไม้ต้นที่พบได้ทั่วไปอีกหลายชนิด ได้แก่ แดง รักใหญ่ (*Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou) รัง และมะม่วงหาวแมงวัน (*Buchanania lanzen* Spreng.) เป็นต้น ไม้พุ่มพบ 22 ชนิด ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้ 6 ชนิด ไม้เลื้อย 20 ชนิด (รวมพืชเบียน 1 ชนิด คือ ไหมป่า (*Cassytha filiformis* L.) และพืชล้มลุก 96 ชนิด ชนิดที่มีจำนวนมากพบได้ทั่วไปคือ เพ็ก (*Vietnamosasa pusilla* (Chevalier. & A. Camus) Nguyen) บางชนิดมีประชากรมากแต่พบเฉพาะบางบริเวณ

เช่น กระเจียวโคก (*Curcuma singularis* Gagnep.) กล้ายเต่า (*Polyalthia debilis* (Pierre) Finet & Gagnep.) นมน้อย (*P. erecta* (Pierre) Finet & Gagnep.) ขี้ตุ่น (*Helicteres angustifolia* L.) เขียงพร้าว (*Justicia diffusa* Willd.) พังคิ (*Croton crassifolius* Geisel.) และว่านจงนาง (*Geodorum siamense* Rolfe ex Downie) เป็นต้น และพบพืชอิงอาศัย 1 ชนิด คือ เขาแกะ (*Rhynchostylis coelestis* (Rchb.f.) ex Veitch.) ซึ่งพบเพียงต้นเดียวจากเส้นทางการศึกษาทั้งหมด เช่นเดียวกับกับข้าวดอกหอม (*Chionanthus ambli-rhinus* P.S. Green) สัตถุณี (*Iphigenia indica* (L.) A.Gray ex Kunth) และถั่วดินโคก (*Sophora exigua* Craib) ที่พบเพียงหนึ่งต้นจากในที่สำรวจ นอกจากนี้ยังพบว่าทับทิมสยาม (*Globba siamensis* (Hemsl.) Hemsl.) และมักก้านวนกุ่ม (*Uria rotundata* Craib) เป็นพืชที่มีประชากรน้อยและพบกระจายพันธุ์เฉพาะบริเวณแนวโคกหินที่ยกตัวสูงขึ้นเป็นเนินในพื้นที่ป่าชุมชน สอดคล้องกับรายงานการกระจายพันธุ์ในประเทศไทยที่พบจำนวนน้อยด้วยเช่นกัน โดยพบว่าทับทิมสยามพบกระจายพันธุ์ห่างๆ ในภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ²⁸ และมักก้านวนกุ่มพบในบางพื้นที่ของภาค

เหนือ ภาคตะวันออกและภาคตะวันตก²⁹ และการศึกษาครั้งนี้เป็นการรายงานครั้งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ชาวบ้านหินฮาวและพื้นที่ใกล้เคียงใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนด้านเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ พืชอาหารที่ชาวบ้านนิยมบริโภคสามารถพบได้หลายชนิดในป่าชุมชนบ้านหินฮาว ได้แก่ กระเจียวโคก ขี้เหล็ก (*Senna siamea* (Lam.) Irwin & Barneby) ตั้วเกลี้ยง (*Cratoxylum cochinchinense* (Lour.) Blume) ผักหวาน (*Melientha suavis* Pierre) และอีลอก (*Pseudodraconium kerrii* Gagnep.) สามารถนำไปอ่อนยอดอ่อน ดอก ก้านช่อดอก หรือช่อดอกมารับประทานเป็นผักหรือปรุงอาหารได้ กระบก มะม่วงป่า (*Mangifera caloneura* Kurz) สมอไทย (*Terminaria chebula* Retz.) มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) หว่า (*Syzygium cumini* (L.) Skeels) หมากเฒ่า (*Antidesma ghaesembilla* Gaertn.) และหมากเหลียม (*Canarium subulatum* Guillaumin) สามารถนำผลหรือเมล็ดมาบริโภคสดหรือปรุงประกอบอาหารได้ และกลอย (*Dioscorea hispida* Dennst.) นำหัวได้ดิน (รากสะสมอาหาร) มาใช้ทำขนมได้

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest.

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
วงศ์ ACANTHACEAE			
1	<i>Barleria trigosa</i> Willd.	สังกรณี	herb
2	<i>Justicia diffusa</i> Willd.	เขียงพร้าว	herb
3	<i>Lepidagathis</i> sp.	-	herb
4	<i>Thunbergia fragrans</i> Roxb.	หุบปากกา	climber
วงศ์ AMARANTHACEAE			
5	<i>Achyranthes aspera</i> L.	พันงู	herb
6	<i>Alternanthera philoxeroides</i> (Mart.) Griseb.***	ผักเบ็ดน้ำ	herb
7	<i>Alternanthera sessilis</i> (L.) DC.	ผักเบ็ดไทย	herb
8	<i>Amaranthus spinosus</i> L.***	ผักขมหนาม	herb
9	<i>Amaranthus viridis</i> L.	ผักขม	herb
วงศ์ ANACARDIACEAE			
10	<i>Buchanania lanzen</i> Spreng.	มะม่วงหัวแมงวัน	tree
11	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	รักใหญ่	tree
12	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	กุ่ม	tree
13	<i>Mangifera caloneura</i> Kurz	มะม่วงป่า	tree
วงศ์ ANNONACEAE			
14	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	ลำตวน	tree

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
15	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	กล้วยเต่า	shrub
16	<i>Polyalthia erecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	นมน้อย	shrub
17	<i>Uvaria cherrevensis</i> (Pierre ex Finet & Gagnep.) L.L. Zhou, Y.C.F. Su & R.M.K. Saunders	นมแมวป่า	shrub
วงศ์ APOCYNACEAE			
18	<i>Aganonerion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม	climber
19	<i>Amalocalyx microlobus</i> Pierre ex Spire	หยั่งสมุทร	climber
20	<i>Amphineurion marginata</i> (Roxb.) D.J. Middleton	โมกเครือ	woody climber
21	<i>Gymnema griffithii</i> Craib	มะแดงแพะ	climber
22	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	โมกใหญ่	tree
23	<i>Streptocaulon juvenas</i> (Lour.) Merr.	เถาประสงค์	climber
24	<i>Zygotelma benthami</i> Baill.	อบเชยเถา	climber
วงศ์ ARACEAE			
25	<i>Pseudodracontium harmandii</i> Engl.	อีลอก	herb
วงศ์ ARECACEAE (PALMAE)			
26	<i>Phoenix loureiri</i> Kunth	แป้งดอย	shrub
วงศ์ ARISTOLOCHIACEAE			
27	<i>Aristolochia pothieri</i> Pierre ex Lecomte	กระเช้าถูงทอง	climber
วงศ์ ASPARAGACEAE			
28	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	สามสิบ	herb
วงศ์ ASTERACEAE			
29	<i>Acilepis squarrosa</i> D.Don	หนาดดำ	herb
30	<i>Chromolaena odorata</i> R.M. King & H. Rob.***	สามเสือ	herb
31	<i>Cyanthillium cinerea</i> (L.) H. Rob.	หมอน้อย	herb
32	<i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	กระเม็ง	herb
33	<i>Elephantopus scapter</i> L.	โตไม่รู้ล้ม	herb
34	<i>Gynura pseudochina</i> (L.) DC.	ว่านมหากาฬ	herb
35	<i>Praxelis clematidea</i> (Griseb.) R.M. King & H. Rob.***	สามม่วง	herb
วงศ์ BURSERACEAE			
36	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	มะกอกเกลื่อน	tree
วงศ์ CAPPARACEAE			
37	<i>Maerua siamensis</i> (Kurz) Pax	แจง	tree
วงศ์ CHRYSOBALANACEAE			
38	<i>Parinari anamensis</i> Hance	มะพอก	tree
วงศ์ CLUSIACEAE			
39	<i>Cratoxylum cochinchinense</i> (Lour.) Blume	ตีวเกลี้ยง	tree
วงศ์ COLCHICACEAE			
40	<i>Iphigenia indica</i> (L.) A. Gray ex Kunth*	สัตถาณี	herb

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
วงศ์ COMBRETACEAE			
41	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i>	สมอไทย	tree
42	<i>Terminalia mucronata</i> Craib & Hutch.	ตะแบกเลือด	tree
วงศ์ COMMELINACEAE			
43	<i>Commelina diffusa</i> Burm.f.	ผักปลาบ	herb
44	<i>Cyanotis axillaris</i> (L.) D. Don ex Sweet	ผักปลาบนา	herb
45	<i>Cyanotis vaga</i> (Lour.) Schult.f.	หญ้าเครือไฟ	herb
46	<i>Murdannia edulis</i> (Stokes) Faden	ว่านข้าวเหนียว	herb
47	<i>Murdannia loriformis</i> (Hassk.) R.S. Rao & Kammathy	ผักปลาบโคก	herb
48	<i>Murdannia macrocapa</i> D.Y. Hong	หญ้าตักแตน	herb
49	<i>Murdannia nudiflora</i> (L.) Brenen.	กินกึ่งน้อย	herb
50	<i>Murdannia spectabilis</i> (Kurz) Faden	แห้วกระต่าย	herb
วงศ์ CONNARACEAE			
51	<i>Ellipanthus tomentosus</i> Kurz	คำรอก	tree
วงศ์ CONVOLVULACEAE			
52	<i>Evolvulus alsinoides</i> (L.) L.	ใบต่อก้าน	climber
53	<i>Ipomoea hederifolia</i> L.	จิงจ้อแดง	climber
54	<i>Ipomoea obscura</i> (L.) Ker Gawl	สะอึก	climber
55	<i>Merremia hirta</i> (L.) Merr.	จิงจ้อนวล	climber
56	<i>Merremia quinata</i> (R. Br.) Ooststr.	จิงจ้อนิ้วนาง	climber
วงศ์ CUCURBITACEAE			
57	<i>Solena heterophylla</i> Lour.	ตำลึงตัวผู้	climber
วงศ์ CYCADACEAE			
58	<i>Cycas siamensis</i> Miq.	ปรงป่า	shrub
วงศ์ CYPERACEAE			
59	<i>Fimbristylis dichotoma</i> (L.) Vahl	หญ้านิวหนู	herb
60	<i>Fimbristylis insignis</i> Thwaites.	กกกันดาร	herb
61	<i>Fimbristylis ovata</i> (Blume) Kern	หญ้ากกหมู	herb
62	<i>Scleria levis</i> Retz.	หญ้าสามคม	herb
วงศ์ DILLENACEAE			
63	<i>Dillenia ovata</i> Wall. ex Hook.f. & Thomson	सानใบเล็ก	tree
วงศ์ DIOSCORIACEAE			
64	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	กลอย	climber
วงศ์ DIOSCORIACEAE (continue)			
65	<i>Dioscorea</i> sp.	–	climber
วงศ์ DIPTEROCARPACEAE			
66	<i>Dipterocarpus intricatus</i> Dyer.	ยางกรวด	tree
67	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. ex Miq.	เหียง	tree
68	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.	พลวง	tree

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
69	<i>Shorea obtusa</i> Wall. ex Blume	เต็ง	tree
70	<i>Shorea siamensis</i> Miq.	รัง	tree
วงศ์ EBENACEAE			
71	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don.	ตับเต่าตัน	tree
วงศ์ ERYTHROXYLACEAE			
72	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	ไกรทอง	shrub
วงศ์ EUPHORBIACEAE			
73	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	เม่าไขปลา	shrub
74	<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill.	เหมือดโลด	tree
75	<i>Croton crassifolius</i> Geisel.	พังกี	shrub
76	<i>Euphorbia bifida</i> Hook. & Arn.	มูกเบี้ย	herb
77	<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้ำนมราชสีห์	herb
78	<i>Microstachys chamaelea</i> (L.) Müll. Arg.	สร้อยนก	herb
79	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	tree
80	<i>Phyllanthus urinaria</i> L.	หญ้าไต้ใบ	herb
81	<i>Phyllanthus virgatus</i> G. Forst.	ขางอำไพ	herb
82	<i>Sauropus hirsutus</i> Beille	ผักหวานนก	herb
83	<i>Strophoblachia fimbriolax</i> Boerl.	ดอกครุย	herb
84	<i>Suregada multiflorum</i> (A. Juss.) Baill.	ชันทองพญาบาท	tree
85	<i>Trigonostemon reidiodes</i> (Kurz) Craib	โลดทะนง	shrub
วงศ์ FABACEAE (LEGUMINOSAE)			
86	<i>Albizia lebbeck</i> (L.) Benth.	พญาศรี	tree
87	<i>Alysicarpus vaginalis</i> (L.) DC.	ถั่วลิสงนา	herb
วงศ์ FABACEAE (cont.)			
88	<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb.	เสี้ยวใหญ่	tree
89	<i>Bauhinia saccocalyx</i> Pierre	เสี้ยวป่า	tree
90	<i>Chamaecrista mimosoides</i> (L.) Greene	โสนน้อย	herb
91	<i>Christia obcordata</i> (Poir.) Bakh.f.	ผีเสื้อ	climber
92	<i>Clitoria ternatea</i> L.*	อัญชัน	climber
93	<i>Codariocalyx motorius</i> (Houtt.) H. Ohashi	ช้อยนางรำ	herb
94	<i>Crotalaria montana</i> Heyne ex Roth	หึ่งเม่นฝอย	herb
95	<i>Crotalaria pallida</i> Aiton.*	หึ่งเม่น	herb
96	<i>Dalbergia nigrescens</i> Kurz	ฉนวน	tree
97	<i>Dendrolobium triangulare</i> Schindl.	กระดุกอึ่ง	herb
98	<i>Desmodium heterocarpon</i> (L.) DC.	คนทีดิน	herb
99	<i>Desmodium styracifolium</i> (Osbeck) Merr.	หนูท้องขาว	herb
100	<i>Desmodium triflorum</i> (L.) DC.	หญ้าเกล็ดหอย	herb
101	<i>Desmodium velutinum</i> (Willd.) DC.	หญ้าตีตหมา	herb
102	<i>Dunbaria rotundifolia</i> (Lour.) Merr.	-	climber

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
103	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep	พันชาด	tree
104	<i>Flemingia stricta</i> Roxb. ex W.T. Aiton	หางเสือ	herb
105	<i>Indigofera hendecaphylla</i> var. <i>siamensis</i> (Hoss.) Gagnep.	ครามเครือ	herb
106	<i>Indigofera hirsuta</i> L.	ครามขน	herb
107	<i>Indigofera wightii</i> Wight & Arn.	–	herb
108	<i>Lasiobema penicilliloba</i> (Gagnep.) A. Schmitz	เสี้ยวแดง	woody climber
109	<i>Millettia leucantha</i> Kurz	สาร	tree
110	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง	tree
111	<i>Phyllodium pulchellum</i> (L.) Desv.	เกล็ดปลาช่อน	shrub
112	<i>Phyllodium vestitum</i> Benth.	–	shrub
113	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประดู่	tree
114	<i>Pycnospora lutescens</i> (Poir.) Schindl.	ลูกพรวนหมา	herb
115	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แสมสาร	tree
116	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก	tree
วงศ์ FABACEAE (cont.)			
117	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย	herb
118	<i>Sesbania bispinosa</i> (Jacq.) W. Wight	สนคางคก	herb
119	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. & Miq.	มะค่าแต้	tree
120	<i>Sophora exigua</i> Craib	ถั่วดินโคก	herb
121	<i>Stylosanthes humilis</i> Kunth*	หญ้าสไตโล	herb
122	<i>Tephrosia purpurea</i> (L.) Pers.	ครามป่า	shrub
123	<i>Tephrosia vestita</i> Vogel	ด่านราชสีห์	shrub
124	<i>Uria lagopodioides</i> (L.) Desv.	หญ้าหางอัน	herb
125	<i>Uria rotundata</i> Craib	มักก้านวนกุ่ม	herb
126	<i>Xylia xylocarpa</i> (Roxb.) Taub. var. <i>kerrii</i> (Craib & Hatch.) I.C. Nielsin.	แดง	tree
127	<i>Zornia diphylla</i> (L.) Pers.	–	herb
วงศ์ SALICACEAE			
128	<i>Casaria grewiaefolia</i> Vent.	กรวยป่า	tree
129	<i>Flacourtia indica</i> (Burm.f.) Merr.	ตะขบป่า	tree
วงศ์ HYPOXIDACEAE			
130	<i>Hypoxis aurea</i> Lour.	หญ้าดอกคำ	herb
วงศ์ IRVINGIACEAE			
131	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. Benn.	กระบก	tree
วงศ์ LAMIACEAE			
132	<i>Hymenopyramis brachiata</i> Wall. ex Griff.	ขาเป็ย	tree
133	<i>Hyptis suaveolen</i> Poit.***	แมงลักคา	herb
134	<i>Orthosiphon rubicundus</i> (D. Don) Benth.	หนวดเสือเขี้ยว	herb
135	<i>Premna nana</i> Coll. & Hemsl.	ยาเข้าเย็น	herb

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
136	<i>Vitex pinnata</i> L.	ตีนนก	tree
	วงศ์ LAURACEAE		
137	<i>Cassytha filiformis</i> L.	ไหมป่า	parasite
138	<i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C.B. Rob.	หมีเหม็น	tree
	วงศ์ LYGODIACEAE		
139	<i>Lygodium flexuosum</i> (L.) Sw.	ย้ายายเภา	climber
	วงศ์ MAVACEAE		
140	<i>Corchorus aestuans</i> L.	กระเจานา	herb
141	<i>Decaschistia crotonifolia</i> Wight & Arn.	หัวไก่โอกใหญ่	herb
142	<i>Hibiscus glanduliferus</i> Craib	ปอดต้ม	herb
143	<i>Sida acuta</i> Burm.f.	หญ้าขัดใบยาว	herb
144	<i>Sida cordifolia</i> L.	หญ้าขัดใบป้อม	herb
145	<i>Sida rhombifolia</i> L.	หญ้าขัด	herb
146	<i>Urena lobata</i> L.	ขี้ครอก	herb
	วงศ์ MELASTOMATAACEAE		
147	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	พลองเหมือด	tree
	วงศ์ MENISPERMACEAE		
148	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	ชิงช้าชาลี	climber
	วงศ์ MORACEAE		
149	<i>Ficus subpisocarpa</i> Gagnep. subsp. <i>pubipoda</i> C.C. Berg.	เสียบ	tree
	วงศ์ MYRTACEAE		
150	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	หว่า	tree
	วงศ์ OCHNACEAE		
151	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr.	ข้าน้ำ	tree
	วงศ์ OLACACEAE		
152	<i>Olax psittacorum</i> (Lam.) Vahl	น้ำใจใคร่	woody climber
	วงศ์ OLEACEAE		
153	<i>Chionanthus ambliirrhinus</i> P.S. Green	ข้าวดอกหอม	shrub
154	<i>Dimetra craibiana</i> Kerr**	-	herb
	วงศ์ OPILIAACEAE		
155	<i>Cansjera rheedei</i> J.F. Gmel.	นางจุ่ม	woody climber
156	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวาน	tree
	วงศ์ ORCHIDACEAE		
157	<i>Eulophia macrobulbon</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Hook.f.	ว่านอึ่ง	herb
158	<i>Geodorum siamense</i> Rolfe ex Downie	ว่านจูงนาง	herb
	วงศ์ ORCHIDACEAE (cont.)		
159	<i>Rhynchostylis coelestis</i> (Rchb.f.) ex Veitch.	เอื้องเขาแกะ	epiphyte
	วงศ์ PASSIFLORACEAE		
160	<i>Adenia viridiflora</i> Craib	ผักสาบ	climber

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
161	<i>Passiflora foetida</i> L.	กะทกรก	climber
	วงศ์ POACEAE (GRAMINAE)		
162	<i>Pennisetum polystachyon</i> (L.) Schult.**	หญ้าจรจบเล็ก	herb
163	<i>Rottboellia cochinchinensis</i> (Lour.) W. Clayton	หญ้าไช่ย้ง	herb
164	<i>Setaria pumila</i> (Poir.) Roem & Schutl.	หญ้าหางหมาน้อย	herb
165	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (Chevalier. & A. Camus) Nguyen	เพ็ก	herb
	วงศ์ POLYGALACEAE		
166	<i>Polygala triflora</i> L.	-	herb
167	<i>Polygala chinensis</i> L.	คำเตี้ย	herb
	วงศ์ RHAMNACEAE		
168	<i>Ziziphus cambodiana</i> Pierre	ตะครอง	woody climber
169	<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill. var. <i>brunoniana</i> Tardieu	เล็บเหยี่ยว	woody climber
	วงศ์ RUBIACEAE		
170	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	หนามแท่ง	tree
171	<i>Gardenia obtusifolia</i> Roxb. ex Kurz.	ไข่น้ำ	tree
172	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	คำมอกหลวง	tree
173	<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ส้มกบ	tree
174	<i>Ixora cibdela</i> Craib	เข็มป่า	tree
175	<i>Mitracarpus</i> sp.	-	herb
176	<i>Mitragyna rotundata</i> (Roxb.) Kuntze	กระทุ่มเนิน	tree
177	<i>Morinda coreia</i> Ham.	ยอป่า	tree
178	<i>Richardia</i> sp.	-	herb
179	<i>Rothmannia wittii</i> (Craib) Bremek.	หมักหม้อ	tree
180	<i>Spermacoce</i> sp.	-	herb
	วงศ์ RUTACEAE		
181	<i>Clausena harmandiana</i> (Pierre) Pierre ex Guillaumin	ส่องฟ้าแดง	shrub
182	<i>Naringi crenulata</i> (Roxb.) Nicolson	กระแจะ	tree
	วงศ์ SCROPHULARIACEAE		
183	<i>Lindernia crustacea</i> (L.) F. Muell	หญ้ากาบหอยตัวเมีย	herb
	วงศ์ SMILACACEAE		
184	<i>Smilax verticalis</i> Gagnep.	เครือดำ	climber
	วงศ์ STEMONACEAE		
185	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	หนอนตายหยาก	herb
	วงศ์ STERCULIACEAE		
186	<i>Helicteres angustifolia</i> L.	ขี้ตู่	shrub
187	<i>Helicteres hirsuta</i> Lour.	ขี้จัน	shrub
188	<i>Helicteres lanceolata</i> A. DC.	ปีกไก่ดำ	shrub
189	<i>Waltheria indica</i> L.	ตานทราย	shrub

Table 1 List of vascular plants in Ban Hin Hao community forest (continue).

No.	Family name / Scientific name	Local name	Plant habit
	วงศ์ STRYCHNACEAE		
190	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.	ตุมกา	tree
	วงศ์ THYMELAEACEAE		
191	<i>Enkleia malaccensis</i> Griff.	ปอเต่าไห้	shrub
	วงศ์ TILIACEAE		
192	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss.	ปอแก่นเทา	tree
193	<i>Grewia winitii</i> Craib	หญ้าชุ่มตอ	shrub
194	<i>Triumfetta bartramia</i> L.	ปอเส้ง	herb
	วงศ์ VERBENACEAE		
195	<i>Lantana camara</i> L.***	ผกากรอง	shrub
196	<i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl	พังกูเขียว	herb
	วงศ์ VITACEAE		
197	<i>Leea indica</i> (Burm.f.) Merr.	กะดังใบ	shrub
198	<i>Leea thorelii</i> Gagnep.	กะดังใบเตี้ย	herb
	วงศ์ ZINGIBERACEAE		
199	<i>Curcuma singularis</i> Gagnep.	กระเจียวโคก	herb
200	<i>Globba laeta</i> K. Larsen*	กระชายขาว	herb
201	<i>Globba siamensis</i> (Hemsl.) Hemsl.	ว่านทับทิมสยาม	herb
202	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เปราะหอม	herb

หมายเหตุ: * = rare plants in Thailand, ** = endemic to Thailand, *** = alien plants, – = not reported

Figure 1 Some species of trees in Ban Hin Hao community forest, Ban Fang district, Khon Kaen province; (a) *Bauhinia saccocalyx* Pierre, (b) *Cratoxylum cochinchinense* (Lour.) Blume, (c) *Catunaregam tomentosa* (Blume ex DC.) Tirveng., (d) *Dillenia ovata* Wall. ex Hook.f. & Thomson, (e) *Flacourtia indica* (Burm.f.) Merr., (f) *Gardinia sootepensis* Hutch., (g) *Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou, (h) *Holarrhena pubescens* Wall. ex G. Don, (i) *Millettia leucantha* Kurz, (j) *Ochna integerrima* (Lour.) Merr., (k) *Rothmannia wittii* (Craib) Bremek., (l) *Sindora siamensis* Teijsm. & Miq.

Figure 2 Some species of herbs in Ban Hin Hao community forest, Ban Fang district, Khon Kaen province; (a) *Croton crassifolius* Geisel., (b) *Curcuma singularis* Gagnep., (c) *Dimetra craibiana* Kerr, (d) *Geodorum siamense* Rolfe ex Downie, (e) *Globba siamensis* (Hemsl.) Hemsl., (f) *Iphigenia indica* (L.) A. Gray ex Kunth (g) *Justicia diffusa* Willd., (h) *Sophora exigua* Craib, (i) *Vietnamosasa pusilla* (Chevalier. & A. Camus) Nguyen, (j) *Polyalthia erecta* (Pierre) Finet & Gagnep. (k) *Pseudodracontium harmandii* Engl., (l) *Uraria rotundata* Craib

วิจารณ์และสรุปผล

จากการสำรวจความหลากหลายชนิดของพืชมีท่อลำเลียงในป่าชุมชนบ้านหินฮาวพบพืชทั้งหมด 62 วงศ์ 158 สกุล 202 ชนิด ไม่สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 5 ชนิด ได้แก่ *Lepidagathis* sp. (Acanthaceae) และพืชในวงศ์เข็ม (Rubiaceae) ได้แก่ *Mitracarpus* sp. *Richardia* sp. และ *Spermacoce* sp. พืชเหล่านี้ยังไม่มีการศึกษาพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย (Flora of Thailand) จึงไม่มีรายงานจำนวนชนิดทั้งหมดที่พบในประเทศไทย ประกอบกับทั้งสองวงศ์มีสมาชิกจำนวนมาก การสำรวจบริเวณประเทศอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงพบหลายชนิดที่คล้ายคลึงกันจึงไม่สามารถระบุชนิดที่ถูกต้องได้ สำหรับ *Dioscoria* sp. ซึ่งเป็นพืชแยกเพศ ไม่พบตัวอย่างที่มีดอกในช่วงเวลาสำรวจจึงไม่สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้

การศึกษครั้งนี้ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหารทั้งที่เป็นผักและผลไม้จากป่าเพียง 13 ชนิด น้อยกว่าพื้นที่โคกภูตาคา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นที่รายงานไว้ 65 ชนิด¹⁰ เนื่องจากชาวบ้านจะเลือกพืชอาหารที่ให้ผลผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการ และพืชผักหลายชนิดสามารถหาซื้อได้ง่ายซึ่งสะดวกกว่าการเก็บจากป่า สอดคล้องกับรายงานการใช้ประโยชน์พืชอาหารจากป่าชุมชนบ้านชำผักหนาม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น³⁰ และป่าชุมชนดอนยาง ตำบลหลักเมือง อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์³¹ ซึ่งมีการใช้ประโยชน์พืชจากป่าชุมชนเฉพาะที่บริเวณเป็นผักจำนวน 8 ชนิด และ 3 ชนิด ตามลำดับ

พืชที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนเป็นพืชท้องถิ่น 191 ชนิด และเป็นพืชต่างถิ่น 11 ชนิด พืชท้องถิ่นที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนพบรายงานเป็นพืชหายาก (rare plant) ของประเทศไทย 2 ชนิด ได้แก่ กระตือขาว (*Globba laeta* K. Larsen) และสัตถุณี^{3, 32} และพบพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic plant) 1 ชนิด คือ *Dimetra craibiana* Kerr³³ นอกจากนี้ยังมีปรังป่าอยู่ในบัญชีสิ่งมีชีวิตที่เกือบอยู่ในข่ายใกล้การสูญพันธุ์ (vulnerable species) เนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ถิ่นอาศัยเพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและการนำพืชชนิดนี้มาซื้อขายเป็นไม้ประดับ³⁴⁻³⁵ และเขาแกะเป็นกล้วยไม้ที่มีเหลืออยู่ในธรรมชาติตามบัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส (CITES) บัญชีที่ 2³⁶ ซึ่งถูกนำออกจากป่ามาขายและปลูกเป็นไม้ประดับเช่นเดียวกัน ปัจจุบันประชากรกล้วยไม้จึงลดลงอย่างมากและหลายชนิดสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่

พืชต่างถิ่นที่พบในป่าชุมชนบ้านหินฮาวทั้งหมด 11 ชนิด^{5, 37-39} ถูกจัดเป็นพืชต่างถิ่นรุกรานแล้ว (invasive alien plants) 4 ชนิด ได้แก่ แมงลักคา (*Hyptissua veolen* Poit.) ผกากรอง (*Lantana camara* L.) หญ้าจรวงเล็ก (*Pennisetum polystachyon* (L.) Schult.) และสาบเสือ (*Chromolaena odorata* R.M. King & H. Rob.) พืชต่างถิ่นมีแนวโน้มรุกราน 3 ชนิด ได้แก่ ผักเป็ดน้ำ (*Alternanthera philoxeroides* (Mart.) Griseb.) ผักโขมหนาม (*Amaranthus spinosus* L.) และสาบม่วง (*Praxelis clematidea* (Griseb.) R.M. King & H. Rob.) และพืชต่างถิ่นที่ยังไม่รุกราน ได้แก่ จิงจ้อแดง (*Ipomoea hederifolia* L.) ถั่วสไตโล (*Stylosanthes humilis* Kunth) มะหึ่งเม่น (*Crotalaria pallida* Aiton.) และอัญชัน (*Clitoria ternatea* L.) นอกจากนี้ยังพบพืชต่างชนิดรุกรานแล้วในบริเวณใกล้เคียงอีก 2 ชนิด ได้แก่ กระถินยักษ์ (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) และหญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) Beauv) ซึ่งพบได้ตามริมถนนของหมู่บ้านและพื้นที่เกษตรกรรมบางแห่ง สำหรับพืชต่างถิ่นที่พบในป่าชุมชนมีการกระจายพันธุ์บริเวณชายป่าชุมชนซึ่งอาจเป็นผลมาจากกิจกรรมด้านการเกษตรกรรมและการคมนาคมของคนในพื้นที่เนื่องจากบริเวณโดยรอบป่าชุมชนมีการทำถนนกันเพื่อเป็นแนวเขตแบ่งพื้นที่ป่าออกจากพื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยเพื่อสะดวกในการจัดการดูแลป่าและป้องกันการรุกรานพื้นที่ป่า แต่ก็ยังสามารถพบหญ้าจรวงเล็กและสาบม่วงกระจายพันธุ์เข้าไปในป่าชุมชนแต่ยังมีจำนวนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของพิมพ์ดี³⁷ ซึ่งเสนอให้จัดสาบม่วงไว้ในกลุ่มพืชต่างถิ่นรุกรานแล้วในประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปี 2559 ขอขอบคุณนายศุภชัย คำภู ผู้ใหญ่บ้านบ้านหินฮาวและนายบุญหนา ระบุว่า ประชาชนชาวบ้านตัวแทนหมู่บ้านร่วมสำรวจพรรณไม้ในป่าชุมชน และขอขอบคุณนักศึกษาปริญญาโท-เอก สาขาอนุกรมวิธานพืช ศูนย์วิจัยอนุกรมวิธานประยุกต์ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้ความช่วยเหลือการตรวจสอบชื่อวิทยาศาสตร์ของพืชที่สำรวจพบครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 7 กรมป่าไม้. ข้อมูลสารสนเทศป่าไม้, ข้อมูลสารสนเทศป่าชุมชน, สรุปการต่อตั้งป่าชุมชนรายจังหวัด, ขอนแก่น. (เข้าถึงเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559) สืบค้นจาก URL: <http://forest.go.th/55/fComdetail.aspx?id=6532.20>.
- พันธ์ทิวา กระจาย, วิษณุ สายสร, ประนอม จันทโรณทัย, วรพล ดีปราสัย, พิมพิวดี พรพงษ์รุ่งเรือง. ความหลากหลายของพรรณไม้ต้นบริเวณหินช้างสีอุทยานแห่งชาติน้ำพอง อำเภอหนองเรือจังหวัดขอนแก่น. วารสารวิทยาศาสตร์ มข 2555; 41(4): 945-953.
- สุรพล แสนสุข. พืชถิ่นเดียวและพืชหายากของวงศ์ขิง-ข่าในประเทศไทย. วารสารวิจัย มข 2554; 16(3): 306-330.
- ทวีศักดิ์ ชิตเมธาโรจน์, วีระชัย ณ นคร, สุมน มาสุรน, สมนึก ผ่องอำไพ. การศึกษาสภาพป่าและพรรณพฤกษชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัย มข 2544; 6(2): 16-24.
- ประนอม จันทโรณทัย, วรนาถ ธรรมรงค์, ศกุลตลา นิลแก้ว, วิษณุ สายสร, สุระชัย โภคะมณี. ความหลากหลายชนิดของพืชวงศ์แตงและวงศ์ถั่วในอุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. วารสารพฤกษศาสตร์ไทย 2559; 8(2): 219-229.
- วรชาติ โตแก้ว. การสำรวจเบื้องต้นของพืชล้มลุกกลุ่มกลีบดอกเชื่อมกันในอุทยานแห่งชาติภูถ้ำกลอง จังหวัดนครพนม. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 2558; 7(13): 79-88.
- วรชาติ โตแก้ว, ปิยะ โมคมูล, ถวิล แสนตรง, วีรนุช วอนแก่นน้อย, กรรณิการ์ ทองดอนเป็รียง. ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ เห็ด และการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนบ้านโพนทอง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารพฤกษ-ศาสตร์ไทย 2556; 5(2): 83-98.
- วรชาติ โตแก้ว, วีรนุช วอนแก่นน้อย, ฌภาภัช ไชยน้ำ-อ้อม. ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์จากพืชในป่าชุมชนดอนชาติ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ใน: รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการวิทยาศาสตร์วิจัย ครั้งที่ 4; 12-13 มีนาคม 2555. พิษณุโลก: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร; 2555. หน้า 271-275.
- สมหญิง ปู่แก้ว, เพ็ญแข ธรรมเสนานุภาพ, ธวัชชัย ธาณี. ความหลากหลายชนิดของพรรณไม้และการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าในชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม. วารสารสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2552; 7(1): 36-50.
- อำนวยการ คำตื้อ, สุภัทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, สมยศบุญญสมภพ, พงษ์ศักดิ์ ยั้งยืน, รณรงค์ อยู่เกตุ. ผลไม้ป่าในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่โคกภูตากา. ใน: รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการทรัพยากรไทย: สรรพสิ่งล้วนพันเกี่ยวพัน. 20-22 ตุลาคม 2548. นครราชสีมา: โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี; 2549. หน้า 485-499.
- Mokkamul P, Anyapho M, Thongdonpriang K, Kudthalaeng N. Species Diversity of Edible Plants in Forest Temples Areas in Maha Sarakham Province, Northeastern Thailand. In: Proceeding of 4th Science Research Conference. 12-13 March 2012. Phitsanulok: Faculty of Science, Naresuan University; 2012. pp.257-262.
- ปัญญา บุตะกะ. ความสำคัญของปัจจัยในการจัดการป่าชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนเจ้าปู่ ตำบลทรายมูล อำเภอคำชะอี จังหวัดขอนแก่น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2555; 31(1): 62-72.
- Rachamontree P, Sawangthoung S, Sanapan S, Punseenok A, Chantha N, Jumpaburee W. Diversity of wild edible mushroom in Ban Hin Haw community forest, Ban Phang district, Khon Kaen province. In: Proceeding of the 28th Annual meeting of Thai Society for Biotechnology and International Conference, TSB2016; 28-30 November 2016, Chiang Mai: The Empress Hotel. Chiang Mai. Research Administration Center, Office of the University, Chiang Mai University; 2016. pp.1107-1114.
- ก่องกานดา ชยามฤต. คู่มือการจำแนกพรรณไม้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ประชาชน; 2545.
- Larsen K, Larsen SS, Vidal JE. Leguminosae-Caesalpinioideae. In: Flora of Thailand. Smitinand T, Larsen K (Editors), Bangkok: The Tistr Press; 1984.

- Vol. 4 part 1, pp.1-129.
16. Nielsen IC. Leguminosae-Mimosoideae. In: Flora of Thailand. Smitinand T, Larsen K (Editors), Bangkok: The Tistr Press; 1985. Vol. 4, part 2, pp.131-222.
 17. Larsen K. Amaranthaceae. In: Flora of Thailand. Smitinand T, Larsen K (Editors), Bangkok: Chutima Press; 1992. Vol. 5 part 4, pp. 375-409.
 18. Simpson DA, Koyama T. Cyperaceae. In: Flora of Thailand. Smitinand T, Larsen K (Editors), Bangkok: Diamond Printing; 1998. Vol. 6 part 4, pp.449-484.
 19. Chayamarit K, van Welzen PC. Euphorbiaceae. In: Flora of Thailand. Santisuk T, Larsen K (Editors), Bangkok: Prachachon; 2005. Vol. 8 part 1, pp.1-103.
 20. van Welzen PC, Chayamarit K. Euphorbiaceae. In: Flora of Thailand. Santisuk T, Larsen K (Editors), Bangkok: Prachachon; 2005. Vol. 8 part 2, pp.305-592.
 21. Wilkin P., Thapyai C. Dioscoreaceae. In: Flora of Thailand. Santisuk T, Larsen K (Editors), Bangkok: Prachachon; 2010. Vol. 10 part 1, pp. 1-140.
 22. Staples G. Convolvulaceae. In: Flora of Thailand. Santisuk T, Larsen K (Editors), Bangkok: Prachachon; 2010. Vol. 10 part 3, pp. 330-468.
 23. Dransfield S. Not on 'Pek' and 'Chote', Member of the Genus *Vietnamosasa* (Poaceae-Bambusoideae) in Thailand. Thai Forest Bulletin (Bot) 2000; 28: 163-176.
 24. Niyomdham C. Key to Genera of Thai Papilionaceous Plant. Thai Forest Bulletin (Bot) 1994; 22: 26-88.
 25. พูนศักดิ์ วัชรกร. ปาล์มและปรงในป่าไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บ้านและสวน. 2548.
 26. ไชมอน การ์ดเนอร์, พินดา สิทธสุนทร, วิไลวรรณ อนุสารสุนทร. ต้นไม้เมืองเหนือ, คู่มือศึกษาพรรณไม้ยืนต้นในภาคเหนือ ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ. 2549.
 27. สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. รายชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2557. กรุงเทพฯ: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; 2557.
 28. สำนักหอพรรณไม้. สารานุกรมพืชในประเทศไทย (ฉบับย่อ), ว่านทับทิมสยาม. (เข้าถึงเมื่อ 1 กันยายน พ.ศ. 2560) สืบค้นจาก URL: [http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordnamesci=Globba0siamensis0\(Hemsl.\)0Hemsl](http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordnamesci=Globba0siamensis0(Hemsl.)0Hemsl).
 29. วรชาติ โตแก้ว, ประนอม จันทโรทัย. พืชสกุลหางกระรอก (*Uraria* Desv.) ในประเทศไทย. ใน: รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการพฤกษศาสตร์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2; 26-28 มีนาคม 2551, ขอนแก่น: ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
 30. ฉลวยรัตน์ ภูมิ, อัจฉราภรณ์ ภักดี, ส้าอาจ หอมชื่น. การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านชำฝักหนาม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัย มข (บศ.) 2550; 7(3): 30-45.
 31. จตุฎฐาพร เพชรพรหม, ปัญญา หมั่นเก็บ, ชำรงค์ เมฆโหรา. ความหลากหลายของพืชพรรณ การใช้ประโยชน์และมูลค่าทางเศรษฐกิจจากป่าชุมชนตอนล่าง ตำบลหลักเมือง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า 2556; 31(2): 37-46.
 32. Pooma R, Suddee S, Chamchumroon V, Koonkuntod N, Phattarahirankanok K, Sirimongkol S, Poopath M. A Preliminary Check-list of Threatened Plants in Thailand. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Co., Ltd.; 2005.
 33. Kerr AFG. Bulletin of Miscellaneous Information, England: Royal Gardens, Kew; 1938.
 34. Nguyen HT. *Cycas siamensis*, The IUCN Red List of Threatened Species, Version 2014. 1. (เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2559) สืบค้นได้จาก URL: www.iucnredlist.org.
 35. Santisuk T, Chayamarit K, Pooma R, Suddee S. Thailand Red Data: Plants. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning; 2006.
 36. สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้. กล้วยไม้ในสวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. อุตรธานี: สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 10 (อุตรธานี). กรม

- อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช; 2553.
37. พิมพ์ดี พรพงศ์รุ่งเรือง. พืชวงศ์ทานตะวันในประเทศไทยกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ. วารสารพฤกษศาสตร์ไทย 2555; 4(1): 25-46.
38. โสไมวรรณ สุขประเสริฐ, อนุสรฯ ทองเอี่ยม. ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในประเทศไทย. กลไกเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; 2552.
39. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มาตรการป้องกัน ควบคุม และกำจัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; 2552.